

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ԱՆԹԱՌԱՄ ՊՍԱԿԷՆ

«Գեղեցկացար անօրինակ...»
(Ժամագիրք)

Քրիստոնեական եկեղեցին գեղեցկությունն է տեսեր, առաջին իսկ օրերէն, իր կրօնի անդրանիկ վկային նահատակութեան շֆեղ տրամին մէջ: Ու այդպէս ալ երգեր՝ դարեր շարունակ: Անոր նահատակութիւնը՝ որքան հերոսութեան, նոյնքան անոր խոյանքը անթառամ գեղեցկութեան մը մէջ յաւերժացնող խանդի՝ արարք մըն է: Ու ան՝ հզօր տեսլապաշտ մը: Իր հոգին միակ տեսիլի մը հրայրօրէն լեցուցած, պրկած: Ու երիտասարդ: (Տարիքի պատանութենէն աւելի, վիճակի մը, հոգեկան աշխարհի մը մշտանորոգ ու չպակսող թարմութեան պատկերը պարտինք մտածել այս տարագով:) Որ, միսմիսակը, չի վարանիր կենալ շրջագծին մէջը «փահանայապետ, փարիսեցի, դպիր» տիտղոսուած պատկառազդու ուսուցանողներու, ու խօսիլ անոնց իր գաղափարներուն, իր հաւատալիքներուն գերազանցութենէն: Ու ասիկա՝ գիտնալով գուցէ, թէ այդ մեծերը իր ժողովուրդին, պիտի չուզէին «նշանախեց» մը անգամ փոփոխութեան ենթարկել իրենց կենցաղէն եւ ըմբռնումներէն: Հրեայ ժողովուրդին առաջնորդներն են անոնք: Լուծին ներքեւ հեթանոս, կոապաշտ կայսրերու: Մերկացուած իրենց հայրերուն հոչակ ունեցող փառքերէն՝ հոգիի, մտքի, ազգային ազդեցութեանը ներքեւ իրենց օրերու ընկերային տագնապին, որ յառաջ եկած է ընդհանուր այն նահանջէն, որ հոգեկան յատակն է քրիստոնէութիւնը կանխող առաջին դարու մարդկութեան կրօնական ու բարոյական աշխարհներուն:

Ու բոլոր դարերուն համար, Ս. Ստեփանոս հերոսական այն տիպարը պիտի մնայ, որ կ'արհամարհէ զանգուածներու մտայնութիւնները, անոնց բոլոր կաղապարուած խորհելութիւնները: Կը փակէ ինքզինքնը այն կապերէն որոնք շրջանակի մը մէջ պիտի սեղմէին զինք, կուրօրէն փախլ տալով իրեն «իր հայրերու ճամբայէն:» Ու մանաւանդ իր հայրերու սխալ ճամբայէն: Տեսիլի մը սեւեռուած հերոսն է ան: Եւ այս ոգին հերոսութեան (այնքան կենդանի ու գեղեցիկ) գաղտնիքն իսկ է ծերակոյտին ներկայութեանը արտասանած կորովի իր խօսքերուն: Այնտեղ յայտնուող կենդանութիւնը իր հոգիի խանդին եւ ձգտումներուն, աշխարհն է իր հաւատքին: Քրիստոսի կեանքին բիւրեղացումը՝ տեսլապաշտ իր հոգիին ապրումներէն շունչի ելած: Իսկ գեղեցկութիւնը իր հերոսութեան, նոյն պայծառութեամբ ու ներքին լեցունութեամբ մը մահուան առջեւ իր երթալն է: Մէկ կողմէ ինքզինքնը փակած նեղ այն շրջանակէն, ուր ամէն ինչ իջած, նստած ու ինքնաբաւ կը թուի, միւս կողմէ սակայն իր բոլոր կարողութիւնները այնպիսի զօրութեամբ մը լարած, կապած իր երագին, գալիքին, որ ոչ մէկ բան զինք կը կեցնէ անոր երթալէ:

Ու ան նահատակութիւնը կ'ընդունի:

Կարդալ պէտք է Գործք Առաքելոցի այնքան շֆեղ այդ էջերը, հաղորդուելու համար այն պարզութեան ու ներուժ կորովին, որով գծագրուած է դէմքը «պսականուն» վկային: Այնքան հեռու՝ ողբերգութեան արուեստին մտահոգութիւններէն եղող հանգոյցներու ստեղծումէն. որովհետեւ կեանքն իսկ էր այդ, այնպէս հզօր, իրաւ եւ յաւերժական իրրեւ մշտարժարժ պայքարը ինքնին իրենամբժ երկու աշխարհներուն: Հինին ու նորին: Պայքարը՝ խաղաղ ծերութեան մը համար իրենց

կեանքը պատրաստողներու, տանողներու, եւ այն խումբին միջեւ, որ յաւերժութեան մէջ ու յաւերժութեան համար իր կեանքը կը զարդարէ գեղեցկութեամբ, քարմութեամբ, ինքնամատոյց եւ աննահանջ նահատակութեան պսակով:

Եւ այդ խումբը երիտասարդութիւնն է, հաւատաւոր, կեանքին հանդէպ տարօրէն պիտի ու բրկուն, հոգիներու անդիմադիր խոյանքով մը յաւերժութեան տեսիլքին դարձած, ինքզինք անոր մէջ փոխակերպած, «անօրինակ գեղեցկութեամբ»: Երիտասարդութիւն՝ որքան առոյգ հասակովն իր տարիներուն, նոյնքան ու աւելի տեսիլքովը իր այն աշխարհին որ հեղումն է զգացումներու, խորհելակերպերու, կենսունակ տեսիլներու, հոգիին պահանջքը իրրեւ յայտնակերպուող երազներու: «Անթառամ պսակը»:

Բնախօսական կեանքի անումին մէջ, երիտասարդութիւնը տարիքն է աշխոյժի, դէպի տիեզերքին բաժնու գեղեցկութիւնները խուզարկումի: Այդ տարիքին, անբաւականութեան զգացումէ մը բռնուած, արժանապատուութեան, պատասխանատուութեան տիրական հոգեվիճակներու իր մէջ յստակուելէն «ոտք ելած», երիտասարդին համար աւելի քնական ու դիւրին կու գայ կարծես ընդառաջումը որեւէ շարժումի, արարքի, ուր անկա իր բերելիք բաժինը ունենայ, ուր իրաւ մասնակցութիւն մը սպասուի իրմէ: Անկա պիտի չվարանի անտեսել, ուրանալ իր հոգիին մէջ խլրտումը կարգ մը ձգտումներու՝ պատճառուած ներքին ուրիշ բերումներէ, անմիջական շրջանակէն եւ կամ արտաքին աշխարհէն: Մինչեւ անգամ ամբողջական զոհաբերումը կեանքին, այդ տարիքին է որ կը կատարուի, առանց ակոսանքի, առանց բեկումի, եւ առանց դողի զգացումէ մը այցուելու:

Այս կեցութեամբ, կեանքին ու շրջապատին հանդէպ քացումը այս զգացումը, շատ աւելի խոր, իրական ու հասկնալի կը դառնայ, երբ փոխադրուինք բարձրագոյն մարզի մը՝ հոգեկան աշխարհի մէջ նկատի առնելու երեւոյթը: Հոգիի ջերմութիւնը, որուն հոսանքը հոգեկան արթնութեան, գիտակցութեան, լոյսով ողողուն խանդէ մը բռնուիլ կու տայ մեզի, հերոսութեան հոգի մըն է որ կ'ապրեցնէ մեր մէջ, մղելով մեզ այնպիսի արարքներու, ուր ճշութեան, հաւատքի ու անտարագելի սիրոյ կրակը ունեցող հոգիներ միայն կրնան կանգնած մնալ: Այս կերպով, հերոսութեան այդ հոգին ճշմարիտ երիտասարդութեան աշխարհին կը փոխադրէ զմեզ - որովհետեւ երիտասարդութիւնն է հերոսութեան կարողութիւնը ունեցող, զայն իրագործող տարիքը, աշխարհը: Երիտասարդին կեանքը սլացք է, բոցեղէն հասակ, ուր ամէն ինչ շարժում, գործ, լինելութիւն է, ուր, առանց տատամսումի, առանց յետին հաշիւներ ունենալու, բոլորանուէր հրդեհումով մը անկա ինքզինքը կու տայ, որպէս զի իր երազը սնուցանէ, որպէս զի իրմէ աւելի իր երազը ապրի, եւ ինք՝ շունչ մը միայն անոր մէջ: Ի՞նչ ըսել կ'ուզուի արդէն, երբ երիտասարդութիւնը կ'որակուի իրրեւ «խենթ երազներու» եւ «երազի տեսէն խենթ» հոգիներու տարիքը: - Այդ հրդեհը՝ «անկէզ մորենի՛ն», անտարակոյս:

Զափազանցութիւն պիտի ըլլա՞ր եթէ հաւաստուէր թէ կեանքի ամէն մարզի մէջ, այդպիսիներուն՝ երազէ մը բռնուած, տեսիլքէ մը գրաւուած «խենթ» երունք հոգիները միայն առատացած կ'ըլլան անպարտելի զօրութեամբ մը, աշխոյժով ու տոկունութեամբ, այնքան կենսունակ որքան բեղուն եւ ստեղծագործ: Ու անոնցն է արդարեւ յաղթութիւնը, ապագան: Ո՞ր երիտասարդը, առանց իր հոգիին կարողութիւնները միակ իրագործումի մը սեւեռող երազին, պիտի խանդավառութիւնը

ունենալ գործելու, ֆալսելու դեպի յաղթութիւն մը, ապագայ մը: Միւս կողմէ, ո՞րն է այն երիտասարդութիւնը, որ իր երազը կախէր նաշուածքին դէմ իր հոգիին, ու չուզէր լայն բանալ թափը իր խոյանքին, դեպի հեռու բարձունքները մեծ տեսիլներու: Առանց երիտասարդութիւնը յատկանշող խոյանքին, ոչ մէկ իտէալ կրնայ իրագործուիլ:

Բարացուցական է այս տեսակէտով, «ծերացած-երիտասարդ» տարազը, մէկ ծածփի ներքեւ հաւաքելու համար զանոնք՝ որոնց տարիքը դեռ երեսունին չմօտեցած, պարպուել է արդէն իրենց հոգին իր գեղեցկութենէն, ճառագայթուն իր անուշութենէն: Երիտարարութիւնը հոգիին: Ի՞նչ բան կրնայ լեցնել պարապը, կորուստը այս անփոխարինելի ֆաղցրութեան: Տի՛ղմը զգացումներուն, որ հոգիին յատկանշող պիտի տարածուի գորշ ու մոռյալ, միշտ իբրեւ սպառնալիք՝ զուլալ ջուրերը պղտորելու: Դեղնորակ աւազները մտքի եւ կամքի արարներուն, որոնք, անճահ ծեփի մը նման, մարդուն դէմքը, նկարագիրը կ'աղարտեն: Գարշա՞նքը նպոստ աչքերուն, որոնց ետին պղտոր մտածումներ մամուռ կը կապեն: Եթէ ոչ՝ իրենք իրենց մէջ փոքրկած ու չարագուշակ դարձած նաշուածքներուն մէջ որջացած անմարդկային հրեռանքներ, զոր պատմութիւնը հրէշներու դիմագիծերուն վայրագութիւնը շեշտելու համար է միայն արձանագրեր: Երիտասարդներ՝ ասոնք, որոնց մէջէն խորտակուած ծերութիւն մըն է որ կը գործէ: Ու գիտնալ պէտք է, թէ ինչ նկարագրով ծնունդներ, արարներ կրնան յառաջ գալ երկու ներքեւ ու վրիպած աշխարհներու նոյն յարկին մէջ բնակելէն:

«Ծերացած-երիտասարդներու» բաղդատմամբ, աւելի մեղմ եւ աւելի տանելի դասակարգն է, կեանքը իբրեւ թէ իմաստութեամբ մը ապրողներու, հետաքրքրութիւններու մասնաւոր աշխարհի մը դարձածներու շրջանակը: «Սեղանի, հաշիւի մարդերն» են ասոնք:

Թող քիչ մը նստի տարիքը մարդուն, ու թող անոր կեանքը ջուրի ճամբայ մը իբրեւ իր հունը գտնէ, այն ատեն պիտի ունենանք մարդը որ գոհ է իր վիճակէն: Որ կ'երջանկանայ ինքն իրմով: Այն ատեն, հասկնալի՝ ուրեմն, թէ որքան հեռու ենք երիտասարդութեան տարիքէն ու հոգիէն: Իր կեանքը երկրային ու պայմանագրական ձեւերու մէջ փակած, անոնցմէ հետեւող մտահոգութիւններու համաձայն իր ապրելակերպը կարգաւորած մէկու մը համար, ի՞նչ աւելի դժուար՝ քան պահանջը դուրս նետուելու իր ակօսէն, իր «երջանիկ խոր-վիրապէն»: Իրեն համար ջուրը գտեր է իր ճամբան: Ու որչափ քիչ խնամքներ իյնան անոր մէջ, անոր միօրինակ ու ինքնաբերական ընթացքը խոռովող, այնչափ աւելի երկար տարիներու վայելքը շնորհուած պիտի ըլլայ իրեն: Կը կարծէ: Ի՞նչ աւելի տաժանագին՝ քան տագնապը այն պահուն, ուր ընկերութիւնը զոհողութեան արարք մը կ'առաջարկէ իրեն: Չնստի՞լ սեղանի առջեւ: Գլուխը չառնել՝ ափերուն մէջ: Ու չընել՝ հաշուեկշիռը ձեռք առնուելիք գործէն իրեն գալիք շահուն: Մեղանչում պիտի ըլլար ասիկա՝ իր կեանքը ապահովող եւ իր տարիներուն մէջ եւ իր երդիքին տակ հանգիստ ու վայելք բաշխող իր սկզբունքներուն դէմ: Հետեւաբար ինքզինքին իրաւունք պիտի տայ խորթ նայելու, թթուած դէմքով դիմաւորելու կեանքէն եկող որեւէ անակնկալ, որ դուրս է պարունակէն իր ապրելակերպի վարժութիւններուն: Այս տեսակէն մարդերը պիտի ուզեն որ կեանքը ֆալէ մէկ եւ ուղիղ գիծով: Այդ ճամբուն վրայ ամէն բարձունք, ամէն շեղում, որ քիչ մը աւելի ճիգ ու պրկուածք պիտի առնէ իրենցմէ, անիմաստ

սպառում կը նկատեն, ի վնաս չես գիտեր իրենց ո՞ր ամուլ կարողութիւններուն:
Տափակ կեանքին տափակ մարդերն են ասոնք:

Եւ սակայն, հակառակ անուրանալի այս խմբումներուն, այս ամենուն մէջէն, այս բոլոր խայտարդէտ ու գանձ խլեակներուն խոլէն, ժայթքէ պիտի միշտ, աղուոր հասակը, այսպէս ըստած՝ թրվոուն այն հոգիներուն, տարօրէն խտէլապաց, տէրը գուսպ ու առոյգ ալ իրենց ճառագայթումներուն: Որոնք ոչ մէկ ատեն պիտի իջնեն, վերել մատնանշուած զգացումի, մտածումի եւ ապրումի տափակութիւններուն, երկրայնութիւններուն, անոնց պէս ընդ քարշ տանելու կեանքը, որ, իրենց համար, մարմիններ միայն ըլլալէ աւելի, աշխարհն է իրենց հոգիներուն: Անոնց մէջ գործողը հանճարային այն կարողութիւնն է, որ գիտէ մարդուն կեանքը պահել վերասլացումի, խանդի վիճակի մը մէջ: Այդ հանճարը, այս պարագային, տեւող պատանութեան մը ներքին գորութիւնն է, տարիները թաւալումի մէջ դնող թափուն բայց ներկայ, իմանալի սարուածքը, դրութիւնը: Ըլլալի՞նք անոնք ալ, խումբէն այն մարդերուն, որոնք երջանիկները կը թուին այս աշխարհի որդիներուն որովհետեւ հաւասարակշռուած են օրերը անոնց կեանքին: Նմանէի՞նք, իրենք ալ, այն կ'ած, ծուծէ դարտկուած, չիղէ հանուած մսակոյտերուն, որոնք նոյնպէս երջանիկ կը յայտարարեն իրենք զիրենք, որովհետեւ իրենց կեանքին մէջ «ամէն ինչ կանոնաւոր կը քալէ»: Որովհետեւ՝ ոչ մէկ կողմնակի հով, հանգիստը կը խռովէ իրենց տափուն ու փափուն քաղմոցներուն: Ու դառնալի՞նք, աշխոյժ ու տարբեր այդ հոգիները, քաղմոցն այն մտայնութեան, որով մարդիկ իրենց կեանքը կաղապարել կը փորձեն առհաւական ու քնազդական իրենց մղումներուն համաձայն: Որոնց մէկ է մտահոգութիւնը.- հանգստաւէտ կեանք: Զպարտաւորուիլ դուրս գալ իրենց ցանկուած շրջանակէն՝ գիշում ընելու իրենց օրերու հանգիստէն, նիւթականէն, մտքի հանդարտութենէն, որ անտարբերութիւնը, անզգայութիւնն է հոգիի, նուաղումը զգացումի՝ հոգեկան ու իմացական իրողութիւններու հանդէպ: Ու որոնց մէկ է նաեւ երազը (եթէ հարկ է հեռապատկեր մը տեսնել խորքին մէջը անշրջանակ այս շարժումներուն)- այդ երազը պիտի ըլլար՝ երկրային դիւրակեցութեան պայմաններով կշռուած ու արժեւորուած իրենց կեանքը տանիլ դէպի խաղաղ ու խոր ծերութիւն...

Մինչդեռ անոնք՝ խո՛ւմբը մշտառոյգ ու քացառիկ թարմութեամբ հոգիներուն, պիտի կազմեն ոսկի շղթան՝ տեւող պատանութեան: Գործօն երիտասարդութիւնը՝ ամբողջովին հեռու, տարիներու քեռը իբրեւ շալակ ունենալէ, եւ անոր ներքեւ կ'ող ծերութեան երթալէ: Անոնք, ամբողջ շփեղութեամբն ու լայնօլոր իրենց հոգիներուն, պիտի կենան քիչերու հաղորդ այնքան վայրի իրենց գեղեցկութիւններու քարձումքին վրայ: Որոնք՝ անալալ պիտի նային պղտոր աչքերուն մէջ իրենց ժամանակը ծանրաբեռնող, վայրաքարշ զանգուածներու միջակութիւններուն: Ու պիտի քալեն, աննահանջ, հպարտ, իրենց տեսիլքի նամբէն, արհամարհելով բոլոր հալածանքները, ծանախները որոնց պիտի ենթարկուին իրենց այս խոյանքին հանդուրժել չկրցող տափակ ու ողորմելի հոգիներու կողմէ:

Ըսած եղանք թէ հանճարներ են ասոնք: Թէ՛ իրենց մտքին ու հոգիին մէջ անաղարտ պիտի պահեն քարձումներու, երկինքներու սեւեռուն այն ստեղծագործ կարողութիւնը, որ կը քալէ զիրենք իրենց ժամանակի մտայնութենէն. որ նորոգուող թարմութեամբ մը, յորդ ու ծաղկուն ալ գեղեցկութեամբ, յաւերժութեան պիտի տանի իրենց պարմանութիւնը: Եւ այս՝ ամենէն խանդավառ տարիքին ակնարկութիւն մը

ըլլալէ աւելի, կ'ընդգրկէ հոգիներուն այն տրամադրութիւնները, ուր անոնք ճիշդ այդ թափն ունին խոյանքի, դէպի մարդկային ազնուագոյն արարքները, վեհանձնութիւնները: Անոր համար, գեղուն այդ պարմանութիւնը տարիքն է նաեւ քանաստեղծութեան ու հերոսութեան: Այդ տարիքին, ինչպէս նաեւ հոգեռանգն այդ տրամադրութիւններուն հոսանքին մէջ, հոգիները տեսիլք ու երազ ունին: Այդ տարիքին, հոգիները հզօր արարքներու փարումն ունին: Այնքան ալ ուժգին: Այնքան ալ իրական ու կենսալիր: Որմէ անգամ մը բռնուած՝ իրենց գոյութիւնն իսկ կը գոհեն, յաւերժութեան մէջ գեղեցկացնելու, ապրեցնելու համար իրենց հոգիներուն այնքան կենդանի պարմանութիւնը, տեսիլքը:

Ու քրիստոնէական կրօնի պատմութեան մէջ ճիշդ այդ տեսիլքին, մշտա-
նոյց պարմանութեան, երիտասարդութիւնը յատկանշող խոյանքին իրագործուած, կենդանի խորհրդանշանը կը մնայ Ս. Ստեփանոս: Քրիստոնէութիւնը պէտք ունէր անձնութեան այդ ոգիին, իրենց երիտասարդութիւնը, իրենց արիւնը չսակարկող հոգիներուն, ապահովելու համար յաղթանակը նորոսոյց իր գաղափարներուն եւ միջոցն այն ատեն մարդերուն կարծես անհաղորդ մնացած իր երկինքին: Ու ասիկա կարելի չէր սպասել իրենց գոյութեան վրայ կուտակուած, իրենք իրենց մորթին մէջը կծկտած, տարիներուն մէջ իրբու ճախնախոտի խրած, իրենք զիրենք թօթուելու անկարող մարդերէն: Ասիկա գործն էր աշխարհը, մարդոց մտայնութիւնները արհամարհել գիտող, իրենք զիրենք անոնց հակադրել կրցող հոգիներուն:

Ու Ս. Ստեփանոս այդ տիպարն է: Երիտասարդ, առաջին նետուողը, յա-
ռաջընթացը: Ու ատոր համար անոր նահատակութիւնը, տեսակ մը հրապոյր, քաջութիւն ալ կ'ունենայ կարծես: Իրմով, քրիստոնէական կեանքին մէջ կը մտնէ նահատակութեան, հերոսութեան ոգին: Անոր վրայ, առաջին անգամ, կը փայլի երիտասարդութեան թարմ պսակը, երբ ան, չեղծուած ու անբաժան գեղեցկութեամբ մը, կը կենայ մահուան մէջ, իրեն հետ եւ իրեն նման հրապուրիչ դարձնելով այն քարձուկը, ուրկէ ետ չդարձաւ ան երբեք: Եւ ուր կը պահէ ան տակաւին թարմութիւնը իր երիտասարդութեան, գեղեցկութիւնը իր նահատակութեան, ճիշդ ինչպէս անբաժան ծաղիկները բնութեան, անեղծ ունին միշտ, բնական ու վայրի իրենց գեղեցկութիւններուն գոյնը, բոյրը, թարմութիւնը, չտժգունելով ժամանակէն, միջավայրէն եւ անոր եղանակներէն:

Չյիշե՞լ այստեղ, «մաքուր սրտով, կոյս մարմիններով եւ անմեղուկ աչքերով» խումբը այն երիտասարդներուն, որոնք «ողջ այգ մը իրենց հոգիներուն մէջ», հաւատով, հնչեղ զուարթութեամբ մըն ալ լեցուն, հպարտ, ու աղուոր հասակով իրենց պարմանութեան, ճամբայ կ'ելլեն օր մը, արշալոյսին, դէպի աշխարհը իրենց երազին, քարձուկը իրենց փառքին, Իտէալին (ինչպէս կը թելադրէ վերնագիրը եւ նիւթը Albert Samainի մէկ քերթուածին): ...Բայց իրիկուն մը, մութին, ետ կը դառնան անոնք, դեղնատեղէն հալումաշ, շնչահատ, մութ դէմքով, իրենց լեարդին մէջ՝ հեռ, շրթանք վրայ՝ հեգնանք...: «Ու խոնջ ժպիտն է իրենց, շիջող կրակ մը ինչպէս:» Իրենց հաւատքն են կորուսած, կրծուած՝ «տարակոյսին կեղերէն», ուրացած՝ «հպարտութիւնը տառապանքին»: Ու կ'իջնեն վար իրենց երազի քարձուկէն, վար դէպի աշխարհ, հոն ապրելով կեանքը «քաղաքի մոլութիւններուն ու մեղքերուն...»: Եւ սակայն, «մոլութիւններու այդ բուծարանին մէջ», իրիկունները մանաւանդ, մութին՝ (այն պահը եւ այն վիճակը ուր անոնք ուրացեր էին

բարմուքիւնը իրենց երազներուն, ու մոռցեր աղուորութիւնը իրենց խտելին,) խղճի խայթով մը կը յիշեն անոնք վերը մնացած ու ետ չդարձած իրենց ընկերները, որոնք մեռեր էին այդ բարձունքին վրայ, իրենց փառքին ու երազին ճամբուն մէջ:-

Սակայն երբեմն, իրկունենբ'ը, կը խորհին ինչի մէջ,
Անո՛նց՝ որոնք, ա՛խ, իրենց կըշտին, մագլեր էին վեր՝
Դէպ ապագան, ու, մրճոտ թասէն խըմել չուզելով,
Պառկեր էին վերը, հո՛ն, ու կամովին մեռեր հոն:

Ու կը զգան խայթ մը խղճի, երբ էջին վրայ բարձունքին,
Փայլակի շող մ'իրենց ցոյց կու տայ ձեռքերն տարածուած
Դիակներուն սիգապանծ, որոնց աչքերն վեհագեղ
Կ'երազեն, յար մեծաբաց, խտելիներն կորսնւած:

Ահա հրապոյրը նահատակութեան: Ու պաշտամունքը հերոսութեան, սրբութեան: Մարդիկ չեն կրնար չհիանալ շփեղանքին դիմաց անոնց՝ որոնք յաղթած, տիրակալած ու վերէն նայած են կեանքի արտաքին պարագաներուն եւ խոչընդոտներուն: Թէ իսկ նահատակուած ըլլան անոնք ճամբուն վրայ իրենց երազին: Վասն զի անոնք սուրբերն են, հերոսներն են, երկրաբար լայնեցներն, պատիկ փառասիրութիւններն, խարուսիկ երանութեան, հանգիստի, պայմաններէն իրենք զիրենք խզած, զանոնք արհամարհած, անոնցմէ ուրացուած: Բայց նաեւ ամենէն երջանիկները՝ որոնց, խորունկ բնագոյով մը, կը նախանձին բոլոր բարեծին երիտասարդ հոգիները: Ու կը նախանձին մինչեւ իսկ անոնց կանխահաս մահուան: Յատկանշական չէ՞ մահու այս նախանձը երիտասարդութեան մօտ, իրրեւ արտայայտութիւնը խորունկ այն բնագոյին եւ անբարգմանելի համոզումին, որով անոնք կը զգան թէ այն ուրախութիւնը, երջանկութիւնը, որ կը լեցնէ հերոսի մը հոգին, տէրը ընել կու տայ ինքզինքին, ու դէմ առ դէմ կենալ՝ արտաքին աշխարհի բիրտ խոչընդոտներուն, վայրաբար շտապանքի հրապուրանքներուն, աւելի կ'արժէ քան ամէն քախտաւորութիւն ու ամէն հարստութիւն եւ յաջողութիւն, զորս մարդեր եւ ընկերութիւնը կը բանան մէկու մը առջեւ, եւ որոցմով կը շլացնեն անոր աչքերը: Զէ՞ որ Յիսուս հզօր իր դատակնիքը դրոշմեց դրան վրայ այն պալատին, որուն պատերէն ներս մեր դիզածն ու ամբարածը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ նիւթական բերքերն եւ կամ ոչ-նիւթական փառքերն այս աշխարհի: Ահա հարցում-դատակնիքը Յիսուսի.- Ի՞նչ օգուտ, եթէ մարդ ամբողջ աշխարհը շահի եւ իր անձը կորսնցնէ:

Արժէքներու այս ցուցատախտակին հիման վրայ է որ հայրենիքները իրենց երիտասարդներուն կը դիմեն, երբ խնդիր է հերոսութեան հոգիով մը պաշտպանութիւնը ընել իրենց սահմաններուն, խաղաղ ապրումին մտահոգութեամբը իրենց ժողովուրդին: Եւ ասոր գիտակցութեամբը, այդ զգացումին թելադրութեամբն է որ ամէն հայրենիք իր երիտասարդներուն մէջ կը տեսնէ, կը փնտռէ իր յաղթանակներուն ներքին գաղտնիքը, գորութիւնը եւ երաշխիքը:

Ասոր համար է նաեւ որ եկեղեցին երիտասարդներուն կ'առաջարկէ, այսինքն հոգիին կրակը անշէջ պահած անձերուն, որպէս զի իր «լուծին» ներքեւ, իր ծառայութեան մէջ մտնեն եւ իրենց ուխտը կատարեն: Իրենց այս տարիքին, արդարեւ, անոնք պիտի գիտնան խոյանքով մը նետուիլ առաջ, եւ այդ թափին, հերոսական

այդ հոգիի սլացֆին մէջ գերագոյն զոհողութիւնն ալ ընել իրենց գոյութեան, իրենց թարմատի կեանքին: Այնքան դիւրաւ՝ որքան դժուար պիտի ըլլար ատիկա, քաղքենի մտայնութեամբ մեծցած, հաշիւներու տարիքին մօտեցած, «աշխարհի կապուած» հոգիներուն համար: Հասկնալի՝ այն ատեն, պարագան անոնց որոնք ետ կը դառնան այդ ճամբայէն, որուն մէջ թերեւս նոյն խոյանքով էին նետուել: Անոնք սնանկացած, խարդախուած այն հոգիներն են, որոնց քիչ քիչ իջեր նստեր է տարիքը, որոնք տարուել են կեանքի սեղաններու շուրջ, կապուել այդ սեղաններուն, իրենց պարմանութիւնը ծախել «աշխարհի որդիներուն» քարեկամութեանը համար, ու աներազ մարդերուն հանգանակը սորվել: Ու ցաւալին այս ողբերգութեան, իրենց մոռնալը՝ թէ ի՞նչ երազով էին ճամբայ ելել, եւ իրենց չգիտնալը՝ թէ ո՞ւր կ'երթան իրենց այսպէս:

Կարենալ քանալ, ու միշտ բացուած տեսնել երկինքը: Ահա ինչ որ գաղտնիքն է, կրնանք ըսել, երիտասարդ հոգիներու թարմութեան, հրապոյրին ու անուշութեան: Մնալ այդպէս յաւերժական երիտասարդութեան խանդին մէջ, հակառակ տարիներու թաւալումին: Ահա, միւս կողմէ, խորհուրդը, զոր դնել ուզել են Հայաստանեայց եկեղեցւոյ երանելի հայրապետները, Ս. Ստեփանոսի յիշատակին օրը տօն կարգադրելով եկեղեցւոյ սպասարկութեան մէջ իրենց առաջին քայլը առնող երիտասարդ սարկաւազներուն: Ի՞նչ փոյթ այլեւս դատումը այն մարդերուն, որոնք քիչ քան կը հասկնան իրենցը չեղող, տարօրինակ իսկ թուող այս աշխարհէն: Ու մեղքնաւ ալ թերեւս, խորհելով որ շատ երիտասարդ, ասոնք աւելի ժամանակ ունին կատարելութեան, ուստի պէտք չէ անապարել ամբողջ ապագայ մը զոհելու: Մինչդեռ տարիքով հասունները թերեւս այդքան չդժուարէին հրաժարիլ իրենց կեանքի մնացորդէն: Սակայն ի՞նչպէս գիտնային, քարեմիտ այդ մարդուկները, թէ իրենց գիտցածէն տարբեր է միւս այն աշխարհը, որուն մէջ ապրողներուն համար խորթ են իրենք եւ իրենց հաշիւները: Ի՞նչպէս սեղմէին սահմանափակ իրենց ուղեղին մէջ, թէ երիտասարդ այդ հոգիները այնքան ուժգին կը զգան իրականութիւնը քարձրացումին, որ աւելի դիւրաւ պիտի զոհէին իրենց մեղքոյն ալ տարիները: Երիտասարդին համար, անցեալէն եւ ներկայէն շատ աւելի քան կայ ըլլալիքին մէջ: Այդ գալիքը, ըլլալիքը, աւելի կը խանդավառէ զինք քան եղածը եւ քան ներկայ վիճակը: Այդ պատճառաւ, լինելութեան հոսանքին է ան ամենէն աւելի իր կարողութիւններուն սլացֆը բացած:

Երանի այն հոգիներուն որոնք գիտեն ետեւ չնայիլ, ու գիտեն մանաւանդ հիացումը ունենալ իրենց տեսիլներուն...:

Թ.Ա.Մ.